

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

STUDIE

Organiserade räddnings- insatser med frivilliga

Presentation av några verksamheter som
initierades i Sverige mellan 2010-2016

Faktaruta

Projekt "Omvärldsspaning frivillighet"

Augusti till december, 2016

Centrum för forskning inom respons och räddningssystem (CARER)

Linköpings universitet

Hallström, Vivi, Ramsell, Elina & Yousefi Mojir, Kayvan

Rapporten innehåller av en presentation och analys av några verksamheter med frivilliga responsaktörer mellan 2010-2016.

MSB:s kontaktpersoner:

Fredrik Gustavsson, 010-240 52 21

Publikationsnummer MSB1082-februari 2017

ISBN 978-91-7383-734-7

MSB har beställt och finansierat genomförandet av denna studierapport. Författarna är ensamma ansvariga för rapportens innehåll.

Förord

Centrum för forskning inom respons och räddningssystem (CAREER) vid Linköpings universitet fick under sommaren 2016 i uppdrag av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) att kartlägga initiativ där frivilliga aktörer deltar i räddningsinsatser. Arbetet med rapporten pågick mellan augusti och december, 2016. Författare har varit Vivi Hallström, Elina Ramsell och Kayvan Yousefi Mojir, - alla tre är doktorander vid CAREER. Ett antal ytterligare personer har också varit inblandade i rapportskrivandet genom sin expertkunskap, genom att läsa, återkoppla och ge förslag till förbättring av innehållet. Tack till Rebecca Stenberg, Tobias Andersson Granberg, Anders Holm och Sofie Pilemalm vid CAREER. Stora tack riktas även till de personer i verksamheterna som vi har haft kontakt med i utarbetandet av rapporten. Ingen nämnd och ingen glömd.

Vivi Hallström, Elina Ramsell & Kayvan Yousefi Mojir

Linköping den 31 januari 2017

Innehållsförteckning

Sammanfattning	6
1. Inledning	7
1.1 Syfte.....	7
1.2 Bakgrund	7
1.2.1 Frivilliga i räddningssystemet	7
1.3 Definitioner.....	9
1.4 Avgränsningar.....	10
2. Metod	12
3. Tidigare forskning.....	14
4. Exempel på verksamheter med frivilliga responsaktörer	18
4.1 SMS-livräddare i Stockholm och Västra Götaland.....	18
4.2 Missing People Sweden	19
4.3 Projekt Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken	21
4.4 Förstärkt Medmänniska i Medelpad	22
4.5 Landräddningen i Västerås och Gävle	23
4.6 Säker By i Jönköpings län	24
4.7 Civil insatsperson i Västra Sörmland	25
4.8 Tabell med överblick av verksamheterna	27
5. Analys och diskussion.....	30
5.1 Olycksfallsförsäkring	30
5.2 Finansiering	31
5.3 Utbildning.....	31
5.4 IT-stöd.....	32
5.5 Alarmering	32
5.6 Utrustning	33
5.7 Uppföljande samtal.....	33
6. Slutsatser	35
6.1 Förslag på fortsatt forskning	36
Källförteckning	38

Sammanfattning

Syftet med föreliggande rapport är att presentera några nyligen startade verksamheter där frivilliga responsaktörer medverkar i organiserade räddningsinsatser vid frekventa tillbud. I rapporten benämns frivilliga som ”frivilliga responsaktörer”, det vill säga individer och/eller organisationer som agerar av fri vilja och utan avlöning i organiserade räddningsinsatser. De verksamheter som presenteras har en geografisk spridning i Sverige och studeras med fokus på olycksfallsförsäkringar, finansiering, utbildning, utrustning, IT-stöd, alarmering, samt uppföljande (de-briefing) samtal.

Resultaten visar att några huvudmän förser frivilliga med olycksfallsförsäkring per automatik, medan andra erbjuder försäkringar via medlemskap i annan organisation (t ex. Brandskyddsförening, Civilförsvarsförbundet), eller inte alls. Finansiering kommer från skilda instanser så som; andra frivilligorganisationer, myndigheter, EU, företagssponsring, medlemsavgifter och/eller gåvor. Utbildning i brandsläckning och i att utföra hjärt- och lungräddning är obligatoriskt i vissa av verksamheterna exempelvis, men krävs inte alls i andra. Utrustning lånas ut av huvudman, eller köps in privat av frivilliga. I verksamheter som bedrivs i landsbygdsområden tycks frivilliga vara mer benägna att bidra ”ur egen ficka” till utrustning, IT-stöd i form av applikationer med diverse funktioner används i flera verksamheter. Applikationerna har upphovsmän från privat sektor och alla verksamheter har olika system. Alarmering sker på skilda sätt enligt rådande förutsättningar. Landsting i olika regioner har valt att ta olika beslut om alarmering, vilket har påverkat huvudmäns sätt att alarmera frivilliga responsaktörer. Uppföljande samtal erbjuds i vissa verksamheter och i andra inte, men detta är något som efterfrågas av frivilliga responsaktörer. En viktig slutsats i föreliggande rapport är att lagstiftning gällande frivilligas medverkan i insatser som berör frekventa tillbud (LSO 2003:778) är i behov av förtydliganden.

1. Inledning

I denna rapport presenteras några exempel på verksamheter med frivilliga som deltar i organiserade räddningsinsatser. Det är exempelvis människor bosatta i landsbygdssområden som organiserar sig gemensamt för att hjälpa varandra att släcka mindre bränder eller att utföra hjärt- och lungräddning vid misstänkta hjärtstopp då det kan ta tid innan räddningstjänst anländer. I rapporten presenteras även verksamhet där människor i stadsmiljö tar emot larm via sina mobiltelefoner och utför räddningsinsatser vid misstänkta hjärtstopp i närområdet. Vidare presenteras verksamheter där människor samlas för att gemensamt hjälpa till att leta efter en försvunnen person. De människor som deltar frivilligt i organiserade räddningsinsatser benämns i rapportens sammanhang för *frivilliga responsaktörer*.

1.1 Syfte

Syftet med föreliggande rapport är att presentera några nyligen startade verksamheter där frivilliga responsaktörer medverkar i organiserade räddningsinsatser vid frekventa tillbud.

1.2 Bakgrund

Bakgrunden till rapporten är att uppdragsgivaren, MSB, har uttryckt ett behov av ytterligare kunskap om nyare verksamheter med frivilliga aktörer och hur man har tagit sig an arbetet på olika sätt. I samtal med vår kontaktperson vid MSB beslutades att fokusera hur verksamheterna tagit sig an *olycksfallsförsäkringar, finansiering, utbildning, om IT-stöd används, hur alarmering sker, om utrustning finns (t ex brandsläckare, hjärtstartare), samt om huvudmän erbjuder uppföljande samtal (de-briefing)*.

1.2.1 Frivilliga i räddningssystemet

I Sverige är det en lagstiftad uppgift för professionella responsaktörer att rädda liv och därmed minimera mänskligt lidande och materiell skada i akuta situationer så som trafikolyckor, bränder och hjärtstillestånd (se LSO 2003:778, HSL 1982:763). Samtidigt har frivilliga responsaktörer uppmärksamats alltmer i ovanstående sammanhang i och med MSB (Werger,

2015; Hultén, Rådman & Dobson, 2016) och även i forskningssammanhang via Centrum för forskning om räddning och responsystem vid Linköpings universitet (CARER)¹, Risk and Crisis Research Centre vid Mittuniversitetet² (RCR) samt CRISMART³ – nationellt center för krishanteringsstudier vid Försvarshögskolan, exempelvis.

I forskningen framhålls dels vikten av att ta tillvara frivilligas engagemang och att det är ett växande område, samt och ett sätt att uppnå flexibilitet och dynamik i räddningssystemet (Ramsell, Pilemalm & Andersson Granberg, 2016). I internationell forskning beskrivs att global finanskris och medföljande nedskärningar i offentliga sektorers verksamheter är anledningar till att fler frivilliga aktörer bör engageras för att räddningssystemen ska kunna öka sin effektivitet (Waugh & Streib, 2006, Whittaker, McLennan & Handmer, 2015).

Ett motiv för ett ökat fokus på frivilliga aktörer och deras medverkan i räddningsinsatser i Sverige kan utläsas i lagen om skydd mot olyckor (LSO 2003:778). I LSO uppges; *med hänsyn till lokala förhållanden ska människor i hela landet ha ett tillfredsställande och likvärdigt skydd mot olyckor* (2003:778, kap 1, paragraf 1). Det likvärdiga skyddet mot olyckor ifrågasätts ofta eftersom professionella responsaktörer (polis, ambulans, räddningstjänst, larmcentral) oftast är placerade i tätorter. I glesbygd kan det därmed ta längre tid att nås av dessa aktörer (Pilemalm, Andersson-Granberg, Stenberg & Axelsson, 2012; Ramsell et al., 2016). Tid är en avgörande faktor i räddningsinsatser, och människor som bor i glesbygd är därför särskilt utsatta (Werger, 2015).

Räddningssystemet utmanas då det varje år sker kring 10 000 hjärtstopp utanför sjukhus⁴. I en omfattande forskningsstudie genomförd av Karolinska institutet dras slutsatser att patienter som fått hjärt- och lungräddning innan ambulanspersonal anlände hade mer än dubbelt så stor chans att överleva (Hasselqvist-Ax, Riva, Herlitz, Rosenqvist, Hollenberg, Nordberg, Ringh, Jonsson, Axelsson, Lindqvist, Karlsson & Svensson, 2015).

Vidare, för att räddningstjänsten ska lyckas i arbetet med att mildra konsekvenser av bränder exempelvis är förkortade insatstider viktigt i hela alarmeringsprocessen, från det att olyckan inträffar tills dess att

¹ liu.se/forskning/carer

² miun.se/RCR/

³ <https://www.fhs.se/sv/forskning/centrumbildningar-och-forskningsprogram/crismart/om/>

⁴ hlr.nu/utbildning/fakta-hlr-radet/

räddningsarbetet påbörjas (Asp & Malmqvist, 2015). Fortkortad insatstid kan skapas då frivilliga aktörer som finns nära till hands kan stoppa olika förlopp vid ett tidigt stadium (Stenberg, Blondin & Andersson Granberg, 2010)

Ett annat växande problem för det etablerade räddningssystemet är att över 14 000 personer anmäls försvunna varje år (Polismyndigheten, 2016). Ungefär 300 av anmälningarna leder till att räddningstjänst inleds då det misstänks att personen försvunnit under sådana omständigheter att det kan råda fara för liv och hälsa (LSO 2003:778). Det innebär att polisen efter beslut med vakthavande befäl inleder en insats där externa resurser, så som verksamheter med frivilliga (Hemvärnet, Missing People Sweden), kan kallas in. En eftersöksinsats som löper över flera dygn kräver så pass stor personalstyrka att polisen inte kan bemanna den ur sin egen organisation utan att det får konsekvenser för den övriga polisverksamheten (Polismyndigheten, 2016:40). Anhöriga till försvunna personer kan även kontakta frivilligorganisationer på egen hand om polis beslutat att avbryta insatsen.

Historiskt sett kan flertalet exempel uppges på hur frivilliga aktörer bidragit i räddningsinsatser och hjälpt till att skapa trygghet och att mildra medmänniskors lidande. Några tidiga exempel på frivilliga aktörer är Röda Korset Sverige från 1880, Sjöräddningssällskapet från 1907 som båda är fortfarande högst aktiva inom sina respektive områden. Under skogsbranden i Västmanland 2014 visade det sig att hundratals frivilliga bidrog i mängder av olika insatser och att det är av vikt att ta tillvara detta engagemang i framtida händelser (Asp, Bynander, Daléus, Deschamps-Berger, Sandberg & Schyberg, 2015).

I MSB:s rapport *Övergripande inriktning för samhällsskydd och beredskap* (Werger, 2015) poängteras att samhällsskydd och beredskap inbegriper stora delar av samhället vilket kräver att många människor tar ansvar och agerar. Bland aktörerna som nämns återfinns aktörer från offentlig sektor, näringsliv, det civila samhället och även den enskilde individen. Den enskilda individen har ett ansvar för sin egen säkerhet, och i Werger, (2015) hävdas att enskilda individer efter sina förutsättningar ska bidra i arbetet med att förebygga och hantera akuta händelser.

1.3 Definitioner

Några begrepp som frekvent används i rapporten behöver definieras eftersom

dessa kan tolkas på flera sätt. Härnäst definieras *frivilliga responsaktörer*, *professionella responsaktörer*, *räddningssystem* och *organiserade räddningsinsatser*.

I denna rapport benämns *individer och/eller organisationer som agerar av fri vilja och utan avlöning i organiserade räddningsinsatser* för **frivilliga responsaktörer**. Dessa aktörer betraktas i motsats till att inneha en professionell roll eller att vara anställd (se Boström, Forsell, Jacobsson & Tamm Hallström, 2004). Aktörer med yrkesmässiga roller, som är anställda för att utföra räddningsinsatser benämns i föreliggande rapport för **professionella responsaktörer**, - det vill säga polis, kommunal räddningstjänst, larmcentraler och ambulanssjukvården. I vanliga fall skulle även t ex. sjöräddning räknas som en sorts "frivilliga yrkesmässiga responsaktörer", men dessa behandlas inte i denna rapport.

Räddningssystem eller responssystem är ett begrepp som det råder en viss begreppsförvirring kring. I litteraturen används begreppen ibland simultant (se t ex Stenberg et al., 2010). Internationellt tycks responssystem vara den vanligaste benämningen (ibid.) men i en svensk kontext används "räddningssystem" av praktiker (Björnberg & Melin, 2003), och därför väljer vi att använda oss av "räddningssystem" i föreliggande rapport, och då menas:

"ett system som innehåller organisationer, teknologi, procedurer och regler, som har som målsättning att rädda liv och att minimera mänskligt lidande och materiell skada i akuta situationer så som trafikolyckor, bränder, hjärtstillestånd samt eftersök av försvunna personer"

(egen omarbetning utifrån Haddow et al., 2013).

En **organiserad räddningsinsats** innebär i rapporten handlingar som relateras till lagen om skydd mot olyckor (LSO 2003:778), samt hälso- och sjukvårdslagen (HSL 1982:763) och som utförs inom ramen för räddningssystemet. Vidare innebär "organiserad" att frivilliga responsaktörer ingår i en verksamhet där det finns huvudmän, ett tydligt uppdrag och en målsättning.

1.4 Avgränsningar

En viktig avgränsning i rapporten är att, enligt önskemål från uppdragsgivaren MSB, ge exempel på ett antal nyare exempel på hur frivilliga aktörer medverkar i räddningsinsatser som berör frekventa tillbud så som bränder, trafikolyckor, hjärtstillestånd, drunkningstillbud, samt förfaranden då personer försvinner.

I rapporten studeras nyare verksamheter och det har avgränsats till åren 2010-2016, för att göra arbetet hanterbart i omfång. Verksamheter som funnits ett längre tag, såsom Frivilliga resursgrupper exempelvis (inleddes 2004) berörs alltså inte i föreliggande rapport.

Verksamheter som berör naturkatastrofer, större bränder eller terrorism tas heller inte i beaktande i denna rapport.

2. Metod

I detta kapitel beskrivs hur innehållet i föreliggande rapport har valts ut och bearbetats. Uppdragsbeskrivningen från MSB har styrts rapportens innehåll och avgränsningar. Uppdragsgivaren, MSB, har uttryckt ett behov av kunskap om nyare verksamheter med frivilliga aktörer och hur dessa har utvecklat lösningar för olika utmaningar. I samtal och i e-post korrespondans med vår kontaktperson vid MSB beslutades att rapporten skulle fokusera verksamheter med fokus på *olycksfallsförsäkringar, finansiering, utbildning, IT-stöd, alarmering, utrustning, och uppföljande samtal (de-briefing)*.

I sökandet efter verksamheter som använder sig av/består av frivilliga responsaktörer i frekventa tillbud och som initierats mellan 2010-2016 har vi främst använt oss av kunskap och erfarenheter från Centrum för forskning inom räddning och respons (CARER) vid Linköpings universitet. Inom CARER finns etablerade kontaktytor till flertalet verksamheter inom respons- och räddning i Sverige. Vidare har vi i kontakt vid MSB fått tips om en verksamhet (Civil insatsperson i Västra Sörmland) och föreståndaren för CARER uppgav fyra initiativ (Landräddningen, Missing people Sweden, Förstärkt medmänniska, SMS-livräddare). En av författarna till föreliggande rapport (Ramsell) deltog i en forskningsstudie som följde initiativet Förstärkt medmänniska i Medelpad. Därför har vi använt kunskapen från denna studie som genomfördes 2014-2015.

Detta sätt att leta efter underlag för en studie kallas i forskning för snöbollsmetoden (Bryman, 2011), vilken innebär att tillfråga nyckelpersoner om de känner till verksamheter som kan vara av relevans med avseende på studiens inriktning. Snöbollsmetoden innebär i sin tur att nyckelpersoner kan hänvisa till fler källor/personer med relevant kunskap som kan föra studien vidare. I CARERs nätverk har det informerats om genomförandet av föreliggande studie vilket lett till att huvudman för en verksamhet (Säker By i Jönköping) kontaktade en av författarna till denna rapport via e-post.

Som ett komplement till snöbollsmetoden har vi använt oss av Internetsökningar via Google's sökmotor. Internetsökningar gjordes för att finna information om verksamheter med frivilliga responsaktörer i Sverige. I dessa sökningar fann vi ytterligare en verksamhet (Grannsamverkan Ludvika-Smedjebacken).

De sökord som användes i sökningar i Google Scholar/Google var: *frivilligorganisering i räddningsinsatser, frivilliga i räddningsinsatser, räddningsinsats frivillig, glesbygd och räddningsinsatser, förening i räddningsinsatser, frivilliga HLR, frivilliga och brandskydd, glesbygd+ HLR, landsbygd + HLR, landsbygd +brandskydd, grannsamverkan + hjärtstopp,* med fler kombinationer av ovanstående.

Vissa av verksamheterna beskrev via hemsidor och dokumentation om olycksfallsförsäkring etc., och huvudmän kontaktades därmed inte i dessa fall. De huvudmän som inte beskrev ovanstående via hemsidor kontaktades via telefon. En tabell i MS Excel skapades för att få överblick av skillnaderna. Tabellen användes även som underlag vid beskrivning av resultaten. Tabellen visas i kapitel 4. (se tabell 4.8).

Parallellt med ovanstående arbete har vi även gjort sökningar i Linköpings universitets forskningsdatabas UNISearch, där flera stora forskningsdatabaser samlas. Artiklar i granskade vetenskapliga tidskrifter har i första hand studerats med syfte att finna tidigare forskning om frivilliga responsaktörer.

De sökord som använts i UNISearch var: *voluntary organizations in emergency response, laymen in emergency response, volunteers and emergency response.*

En reflektion kring kvaliteten i rapportens innehåll är att vi kunnat hitta fler exempel på verksamheter om vi exempelvis kontaktat alla/ett antal kommunala räddningstjänster i Sverige. Samtidigt är inte syftet med rapporten att ge en heltäckande bild av *alla* verksamheter som finns.

3. Tidigare forskning

Räddningssystem nationellt och internationellt är stadda i förändring. Pågående global finanskris, brist på professionella resurser, nedskärningar i den offentliga sektorn parallellt med stigande förväntningar på respons- och räddningssystem hos allmänheten är några av de utmaningar som den offentliga sektorn står inför (Goldsmith & Eggers, 2004, O'Leary & Bingham, 2009, Waugh & Streib, 2006). Samtidigt sker storskaliga katastrofer i form av stormar, tsunamis, skogsbränder, terroristattacker och krig i världen. Vissa av dessa katastrofer leder till massutvandring och massinvandring. Globalt ökar alltså en efterfrågan på tjänster som täcker in samhällsskydd och beredskap, som offentlig sektor ansvarar för.

Det har noterats att nya samverkansformer inom krisberedskap växt fram som svar på rådande utmaningar både i Sverige och internationellt. Det kan exempelvis vara samarbeten mellan olika sektorer, som även omfattar medborgare (se t ex. Waugh & Streib, 2006; Yousefi Mojir & Pilemalm, 2016; Pilemalm et al. 2015). Frivilliga responsaktörer har studerats utifrån tvärssektoriell samverkan i räddningssystemen som omfattar aktörer från ideell sektor/det civila samhället, privat sektor och offentlig sektor. Övertygelserna är att samhällsutmaningar löses effektivare gemensamt (Goldsmith och Eggers, 2004; Phillips & Rathgeb-Smith, 2011; Yousefi Mojir, 2016). Det har uppmärksamats att resurser som omfattar medborgare eller frivilliga kan fungera som första insatsaktörer då de kan assistera brandkår, ordna transporter eller mat till inblandade och drabbade vid större akuta händelser (Barsky et al, 2007; Waugh & Streib, 2006; Whittaker et al, 2015). Ett sätt att arbeta med frivilliga responsaktörer är genom ”Emergency First Aid Responders” (EFAR) som introducerades i Kapstaden i Sydafrika i syfte att involvera lokalsamhällen för ökad räddningseffektivitet i nödsituationer (Sun & Wallis, 2012).

En svensk studie visar att det internationellt är mer vanligt att studera frivilliga responsaktörer och ”spontanfrivilligas” medverkan vid extraordinära händelser så som jordbävningar, översvämningar, flygkrascher och andra större katastrofer (Danielsson, Johansson & Kvarnlöf, 2013). Det är inte lika vanligt att studera hur frivilliga responsaktörer medverkar i räddningsinsatser som berör frekventa tillbud så som trafikolyckor, drunkningar, hjärtstopp, försvunna personer, samt insatser vid mindre bränder (se t ex. Bram &

Westergren, 2011). En av de första studierna om frivilliga aktörer som utför räddningsinsatser i en svensk kontext ämnade skapa överblick av de olika begrepp som användes för att beskriva olika typer av aktörer i internationell forskning och i praktik (se Stenberg et al., 2010).

För att skapa ordning bland begreppen föreslår Stenberg et al., (2010) att *förstainsatsaktörer* (FIA) används som ett övergripande begrepp för alla sorters aktörer, frivilliga, semi-professionella och professionella som anländer först till en skadepplats. Samtidigt är det svårt att skilja på olika aktörer då de har olika kunskaper och förutsättningar att genomföra räddningsinsatser.

Stenberg et al., (2010) framhåller bland annat att semi-professionella, i det här fallet väktare, har fått nya roller då de agerar förstainsatsaktörer som utför enklare brandsläckning. I en studie av samarbete mellan väktare och räddningstjänst i Botkyrka och Söderköping framkom att väktare utrustade med brandsläckare kunde göra insatser som besparade kommunen ekonomiska resurser eftersom bränders förlopp snabbare kunde stoppas (Weinholt & Granberg, 2013).

Utöver frivilliga responsaktörer finns även en annan, icke organiserad frivillighet som ibland benämns för *spontanfrivilliga*. Dessa involverar personer som söker sig till skadepplatser för att erbjuda sin hjälp (Johansson, Karlsson, Oskarsson & Danielsson, 2015). Då det rör sig om icke organiserade aktörer är det svårt för professionella responsaktörer att veta vad de kan hjälpa till med. I internationell forskning beskrivs samverkan mellan spontanfrivilliga och "offentliga räddningsorganisationer" som komplex eftersom frivilliga både kan hjälpa till och orsaka ytterligare problem (Barsky et al. 2007).

Möten mellan professionella responsaktörer och frivilliga i samband med olyckor karaktäriseras ofta av misstro riktad mot de frivilliga (Helsloot & Ruitenbergh 2004), och framförallt är detta en stark oro kopplad till sjukvårdande insatser och att frivilliga skall göra mer skada än nytta. Helsloot och Ruitenbergh (2004), som är från Nederländerna, menar att det än så länge inte finns utrymme för spontanfrivillighet i räddningsorganisationernas krishanteringsplaner. Dynes (1994) föreslår att misstron mot frivilliga härstammar från ett militärt arv som kännetecknas av "command and control". Denna form av organisationskultur uppenbaras genom att professionella responsaktörer beordrar och kontrollerar frivilliga snarare än att interagera med dem i räddningsarbetet (ibid.).

Ytterligare utmaningar som framhålls i tidigare forskning om frivilliga i

räddningsinsatser är att roller, ansvar, uppgifter och kompetenser behöver identifieras, diskuteras och klargöras till större del för att skapa insatseffektivitet (Pilemalm et al., 2013).

I rapportens inledning nämndes att det i landsbygdsområden i Sverige saknas ”snabb” tillgänglighet till professionella responsaktörer, vilket kan skapa oro och otrygghetskänslor hos invånarna. Därför menar Andersson Granberg, Stenberg, Johansson, Bång, Kaspersson, Jonsson och Nilsson (2010) att det är viktigt att professionella räddningsaktörer tar tillvara frivilliga aktörer, resurser och strukturer som redan finns hos invånare. Telefonlistor mellan räddningstjänst och lokala aktörer föreslås som åtgärd, samt bättre kännedom om varandra och varandras respektive kompetenser. Lokala aktörer så som jaktlag, byalag eller idrottsföreningar kan på olika sätt medverka i planering och genomförande av räddningsinsatser. Bland de nyare exemplen där frivilliga aktörer engagerar sig i räddningsinsatser syns boende i landsbygdsområden som gemensamt köper in hjärtstartare och utbildar sig i defibrillator-hjärt-lungräddning (D-HLR) HLR, samt att släcka mindre bränder (Ramsell et al., 2016).

Flera forskningsstudier fokuserar hur samverkan över sektorsgränser kan underlättas genom deltagaranpassade informations- och kommunikationstekniklösningar (IKT) och då frivilliga ingår som aktörer (t ex Yousefi Mojir, 2016, Yousefi Mojir & Pilemalm, 2016). I teori har samverkan över sektorsgränser även benämnts för en sorts ”we- government” – där medborgare agerar partners istället för mottagare av tjänster från den offentliga sektorn mot bakgrund av en ”samtida social-media era” (Linders, 2012). Det senare tyder på att relationer mellan medborgare/frivilliga och offentlig sektors aktörer är stadda i förändring.

Holm (2016) studerar frivilliga responsaktörer utifrån juridiska aspekter och framhåller att olycksfallsförsäkringar oftast inte täcker frivilliga responsaktörers medverkan i räddningsinsatser, - och det kan i värsta fall innebära skadeståndskrav som riktas mot den enskilde aktören som försökt att hjälpa till.

MSB strävar efter att förtydliga ansvarsförhållanden och befogenheter för aktörer från offentlig sektor i ”Fältguide för myndigheters samverkan med frivilliga och frivilligorganisationer under en kris” (Hultén, Rådman & Dobson, 2016). Här benämns skogsbranden i Västmanland 2014 och flyktingsituationen 2015 som två större händelser som gjorde tydligt hur viktigt det är att samhället tar emot hjälp från frivilliga. Samtidigt var fältguidens fokus inte alls

på frivilligas delaktighet i frekventa tillbud/vardagsolyckor, utan just i hur samverkan kan ske vid en större kris.

I Ramsell et al., (2016) studeras hur frivilliga responsaktörer i glesbygd i norra Sverige samverkar med professionella responsaktörer. I studiens slutsatser framhålls även här vikten av att skapa tydlighet i ansvarsfördelning mellan frivilliga och andra aktörer, att eldsjälur bland både frivilliga och professionella responsaktörer behövs för att driva verksamhet framåt, samt att det bör finnas en grundförståelse och tillit mellan aktörer innan räddningsinsatser genomförs. Vidare bör frivilliga som ingår i räddningsinsatser få genomgå relevant utbildning, samt ingå i repetitionsövningar tillsammans med andra aktörer i räddningssystemet.

Det är av vikt att frivilliga responsaktörer återkopplar till professionella responsaktörer efter varje insats i syfte att förbättra samverkan och att succesivt tydliggöra uppdraget. Ramsell et al., (2016) framhåller också att frivilliga behöver bearbeta händelser som de upplevt i och med insatser genom någon form av uppföljande samtalsstöd. Även teknik och IT-stöd behöver utvecklas för att alarmering ska kunna ske på ett adekvat sätt till frivilliga responsaktörer som vill göra insatser.

Både Ramsell et al., (2016) och Holm (2016) framhåller att frivilliga inte har samma rättsliga skydd som professionella responsaktörer. Avsaknaden av föreskrifter för frivilligas deltagande i räddningsinsatser som berör vardagsolyckor är tydlig. I båda studierna framhålls att regelverk och rättsligt skydd för frivilliga responsaktörer måste ses över och att det bör finnas ett försäkringsskydd innan frivilliga påbörjar räddningsinsatser. Holm (2016) framhåller att det generellt saknas lagstiftning i Sverige i olika frivillighetsinitiativ där räddningsinsatser utförs, och att det delvis kan ha vissa fördelar för frivilliga aktörer. Samtidigt måste personer som gör en insats för sina medmänniskor bära en betydande egenrisk för uppkomna skador.

Sammanfattningsvis poängteras det i tidigare forskning att det är viktigt att det finns en grundläggande tillit mellan olika aktörer och att tydliggöra roller och ansvar mellan deltagande aktörer. Uppbyggda sociala strukturer bör tas till vara. Frivilliga responsaktörer som medverkar i räddningsinsatser vid frekventa tillbud är i behov av ett tydligare rättsligt skydd. Frivilliga behöver utbildas och ges återkoppling på sina insatser. Uppföljande samtal (debriefing) efter att ha medverkat i en räddningsinsats.

4. Exempel på verksamheter med frivilliga responsaktörer

I kapitel 3 delgavs läsaren tidigare forskning. I följande del av rapporten presenteras några verksamheter där frivilliga responsaktörer medverkar i räddningsinsatser. Verksamheterna initierades mellan 2010-2016. Sju aspekter är enligt överenskommelse med MSB av intresse nämligen olycksfallsförsäkringar, finansiering, utbildning, IT-stöd, alarmering, utrustning och uppföljningssamtal. De verksamheterna som presenteras härnäst är följande:

1. SMS-livräddare i Stockholm, 2010 (och Västra Götaland, 2016)
2. Missing people Sweden, 2012
3. Projekt Grannsamverkan Ludvika-Smedjebacken, 2013
4. Förstärkt medmänniska, Räddningstjänsten Medelpad, 2013
5. Landräddningen, Västerås och Gävle, 2013
6. Säker By i Jönköpings län, 2015
7. Civil insatsperson (CIP) Räddningstjänsten Västra Sörmland, 2015

4.1 SMS-livräddare i Stockholm och Västra Götaland

SMS-livräddare är ett forskningsprojekt som initierades av läkare vid Hjärtstoppcentrum vid Karolinska Institutet i Stockholm under 2010. Finansiering sker genom Laerdalsdalstiftelsen, en stiftelse som främjar forskning om akutmedicin, samt Hjärt-lungfonden. Sedan 2016 finns även SMS-livräddare i Västra Götaland. Forskningsprojektet genomförs i samarbete mellan SOS Alarm, Södersjukhuset, Karolinska Institutet, Svenska Hjärt-lungfonden, Stockholms läns landsting och Svenska Rådet för Hjärt-lungräddning. Syftet med SMS-livräddare är att minska dödlighet som sker genom hjärtstopp genom att snabbt påbörja HLR/D-HLR i väntan på att ambulans anländer.

Frivilliga som är utbildade i HLR/D-HLR och som vill bli SMS-livräddare laddar ned en applikation via sin mobiltelefon och registrerar sig som frivillig. Applikationen innehåller geografisk positionering inom en viss radie. Målet

med forskningsprojektet är att med hjälp av mobiltelefon-positionering utvärdera en helt ny form av logistik och teknik som tidigt skickar livräddare och hjärtstartare till platsen för hjärtstoppet. När flera SMS-livräddare finns inom upptagningsområdet på cirka 500 meter larmas frivillig till aktuell plats och ytterligare en person uppmanas att hämta närmaste hjärtstartare. Hjärtstartare som finns registrerade i Svenska nationella hjärtstartarregistret positioneras med hjälp av applikationen SMS-livräddare. Den geografiska positionen för det misstänkta hjärtstoppet och för närmaste hjärtstartare visas på en karta i applikationen, och även vägbeskrivning erhålls.

Huvudman erbjuder ingen utbildning i HLR/D-HLR. Sådan utbildning får frivilliga se till att ha genomfört innan de väljer att registrera sig som SMS-livräddare. Frivilliga som ingår som SMS-livräddare kan visa ett SMS-livräddar-ID via applikationen för att identifiera sig för professionella responsaktörer exempelvis. SMS-livräddare ingår som frivilliga och därmed som extra resurs i larmkedjan i avvaktan på att räddningstjänst och/eller ambulans anländer.

Ingen utrustning (förutom hjärtstartare som hämtas) erhålls i förväg. På SMS-livräddares websida uppmanas frivilliga att alltid vara noga med sin egen säkerhet och att inte utsätta sig för några onödiga risker. Huvudmän för SMS-livräddare skyddar inte sina frivilliga med olycksfallsförsäkring. De som registrerat sig som SMS-livräddare har tystnadsplikt, och får inte lämna ut information om insatser. Inga rutiner för uppföljande samtal finns för de som ingår som SMS-livräddare. Några uppföljande frågor ställs dock via applikationen efter att räddningsinsatsen är avslutad.

4.2 Missing People Sweden

Sedan januari 2012 har den ideella föreningen Missing people Sweden (MPS) publicerat efterlysningar av försvunna personer via sociala media och arrangerat skallgång med upp till tusentals frivilliga deltagare vid samma tillfälle. MPS finansieras genom medlemsavgifter, sponsring från företag, samt gåvor från allmänheten. MPS har cirka 2000 medlemmar som betalar medlemsavgift.

MPS anordnar eftersök av försvunna personer som polis inte längre letar efter eller då det behövs externa resurser då polis finner behov av detta. När en anhörig har kontaktat MPS telefonjour tar operatör i sin tur kontakt med lokala

polismyndigheter för att säkerställa att det inte ligger brott bakom ett försvinnande. Det ska finnas en polisanmälan att ”checka av mot”. MPS inleder kontakt med minst två andra närstående (utöver person som gjort polisanmälan) för en bakgrundskontroll. Kontakt mellan den försvunne och MPS inleds också, om det är möjligt. Det kan ligga många orsaker bakom ett försvinnande och personen kanske har valt att försvinna frivilligt och inte vill bli hittad. När bakgrundskontroll är färdig publiceras en efterlysningen med bild och information om den försvunne via Facebook. ”SMS-alarmering” görs även till personer som registrerat sig i SMS-registret på MPS websida.

Via Facebook och SMS direkt till frivilliga meddelas datum, plats och klockslag för samling vid så kallad ”sambandcentral” innan ett eftersök inleds. I slutet av 2016 fanns över 42 000 frivilliga registrerade i SMS-registret. Över 500 000 personer ”följer” MPS via Facebook, och många av dessa följare delar aktuella efterlysningar till personer i sina nätverk. Delningar har i vissa fall skett över en miljon gånger.

MPS är indelad i 24 lokalavdelningar som täcker Sveriges landytor från norr till söder. De personer som ingår i lokalavdelningarna, så som operativ chef, administrativ chef, gruppchef, patrull-ledare och grupp-ledare får genomgå utbildning i efterforskning av försvunnen person (så kallad Managing Land Search Operations- utbildning) samt ledarskap och stabs-kunskap. De lokala ledningsgrupperna får även gå kurs i efterforskning hos polis. Där får de lära sig hur polisen arbetar med eftersök och hur MPS bör förhålla sig till polisens arbete. Alla som deltar i skullgång med MPS är olycksfallsförsäkrade via Trygg-Hansa. Försäkringen gäller transport till och från samlingsplats, under samling, genomgång och skullgång.

Utrustning som används vid eftersök är reflexvästar, ficklampor, och kartor. Oftast kan MPS lokalavdelning tillhandahålla utrustning till en större mängd frivilliga som ingår i eftersök. Frivilliga som medverkar i skullgång uppmanas dock att ta med sig egna ficklampor också, samt återlämna utrustning som de har lånat. Alla frivilliga, tidigare registrerade personer och spontanfrivilliga som dyker upp på plats måste uppvisa legitimation och underteckna med sitt namn, personnummer och telefonnummer i en lista över deltagare. Innan frivilliga lämnar platsen där eftersöket pågår/pågått ska de ”bocka av” sitt namn, för att markera att denne har återvänt och avslutat sin medverkan. Uppföljande samtal/krisstöd erbjuds i samarbete med Röda korset.

Under åren har MPS använt flertalet olika IT-verktyg, t ex för att skicka ut sms till frivilliga. Under senare delen av 2016 är MPS i färd med att införa ett nytt

Customer Relations Management (CRM) verktyg för att samla olika register på ett och samma ställe, t ex skallgångs-, fordons-, och medlemsregister.

4.3 Projekt Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken

Projekt Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken inleddes 2013 och är ett samarbete mellan Civilförsvarsförbundet, SOS Alarm, räddningstjänst och Svenska kyrkan. Idén bygger på att grannar i landsbygdssområden assisterar varandra vid mindre bränder eller misstänkta hjärtstopp. Med hjälp av en brandvarnare som grannarna kan ”köpa på Clas Ohlsson för 300 kr” kan boende i ett område bilda sitt egna brandlarms-system. När ett brandlarm ljuder hos en granne, larmas andra grannar som då kan göra en tidig insats eftersom det kan ta lång tid innan professionella responsaktörer kan ta sig till platsen. SOS Alarm 112 kontaktas samtidigt i samband med att grannarna larmas.

Kring 300 frivilliga som ingår i grannsamverkansprojektet har genomgått en tre timmars brandutbildning som hållits av Brandförsvaret. Varje år går deltagarna en uppföljningsutbildning där kunskaper i praktisk brandsläckning ”fräschas upp” under en halv dag. Utbildningen genomförs i samarbete med lokal räddningstjänst. Frivilliga som är sjukvårdsutbildade, och som bor i projektets områden, samt folk som är engagerade i byns utveckling har gemensamt köpt in en hjärtstartare. Hjärtstartaren finansierades av bygdens idrottsförening och privata gåvor. Idrottsföreningen i bygden har hjärtstartaren i förvar och de tio personerna som har genomgått HLR/D-HLR utbildning har tillgång till denna. Dessa tio personer alarmeras via SMS från den lokala räddningstjänsten.

De frivilliga i byarna som deltar i grannsamverkan erbjuds olycksfallsförsäkring om de blir medlemmar i Civilförsvarsförbundet. Försäkringen gäller då de gör räddningsinsatser. Vidare har alla medverkande frivilliga skapat individuella insatsplaner, som satts upp på insidan av deras ytterdörr. Detta önskemål kom från den lokala räddningstjänsten, för att underlätta snabba insatser då de anländer. Insatsplanen syftar till att förstå hur huset eller lägenhetens planritning/våningsplan ser ut och om den boende har några särskilda behov. Sådan information har grannarna kunskap om eftersom de som en del i grannsamverkan ska veta var viktig utrustning finns i olika byggnader. I insatsplanen som sitter på ytterdörren tydliggörs vilka resurser som finns i

form av stegar eller annat som är av vikt vid brandbekämpning exempelvis. Alla personer som är anslutna till projektet har en skylt utanför sin ytterdörr där projektets logotyp syns. Detta är även tänkt att fungera avskräckande för inbrottstjuvar.

Gratis-applikationen Trygve används i projektet. Via Trygve sker informationsspridning och alarmering mellan samverkansgrupper där även vissa myndigheter och polis kan ingå. Applikationen baseras på e-post i smartphone, samt GPS. Platsinformation för rapporterade händelser visas direkt i mobilens kartbild. I Grannsamverkan Ludvika-Smedjebacken har man sökt tillstånd från Landstinget i Dalarna för att SOS Alarm ska få skicka SMS till de som ingår som livräddare i projektet. Landstinget i Dalarna menar att det råder sekretess kring individens sjukdomstillstånd och att det därför inte går att tillåta alarmering direkt till bybor.

Alarmering sker genom att deltagarna har varandras telefonnummer tryckta på visitkort. De frivilliga som ingår i Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken har undertecknat ett sekretessavtal och har tystnadsplikt kring det allt som sker vid räddningsinsatser. Frivilliga responsaktörer i byarna erbjuds uppföljningssamtal via Svenska kyrkan.

Huvudmän för Grannsamverkan Ludvika-Smedjebacken har utarbetat en handledning, i vilken det föreslås arbetsordning för hur grannsamverkan mot brand och hjärtstopp kan startas upp i andra byar i Sverige.

4.4 Förstärkt Medmänniska i Medelpad

I projektet Förstärkt Medmänniska, som inleddes 2013, medverkar frivilliga som bor i landsbygdssområden i Medelpad i räddningsinsatser. Medelpads räddningstjänst är ett räddningstjänstförbund som består av tre kommuner; Sundsvall, Ånge och Timrå. Projektet inleddes med syfte att öka tryggheten bland boende i glesbygden, eftersom professionella räddningsaktörer befinner sig på längre avstånd. Huvudmän för projektet är Medelpads räddningstjänst och projektet sker inom ordinarie finansiering. För den tekniska lösningen samarbetar räddningstjänsten med SOS Alarm.

Initialt deltog frivilliga boende i fem byar i Medelpad - med gemensam nämnare att det är mer än 25 minuters framkörning för närmaste professionella responsorganisation. Räddningstjänsten i Medelpad har erbjudit de frivilliga i byarna grundläggande utbildning i hjärt- och lungräddning, första hjälpen och hur man släcker mindre bränder. Från räddningstjänstens aspekt

har man velat använda, där det har varit möjligt, redan existerande grupper och strukturer i byarna, t ex. byalag, för att underlätta utvecklingen av projektet. Utrustning så som hjärtstartare har införskaffats av de frivilliga genom egen finansiering och/eller med stöd av ett försäkringsbolag. Även brandskyddsutrustning har frivilliga själva köpt in.

När SOS Alarm mottog larm från en by larmades alla frivilliga i den byn som var med på listan. Det fanns också specificerat vilka larmtyper som de frivilliga kunde larmas på, nämligen; hjärtstopp, drunkning, trafikolyckor och vissa bränder. Händelserna valdes ut av räddningstjänsten utifrån allvarlighet och möjlighet att även utan professionell utbildning göra en första insats. Principerna för de de frivilligas engagemang bygger på frivillighet och ”i väntan på”, det vill säga frivilliga ersätter aldrig professionella responsaktörer. Förstärkta medmänniskor är inte olycksfallsförsäkrade från projektets huvudman eller annan aktör när de gör insatser.

Frivilliga kunde också ta del av viss generell information via projektets hemsida och kommunicera med projektledare (generellt, inte under pågående insats). Både alarmerings- process och IT-stöd behövde utvecklas och framförallt innefatta GPS-positionering av frivilliga. Då studien genomfördes uppmärksammades det av bybor att det fanns ett behov av uppföljande samtalsstöd, men detta är i dagsläget inte en rutin.

4.5 Landräddningen i Västerås och Gävle

Landräddningen är ett initiativ från 2013 som från början var tänkt som ett trygghetslarm för den äldre delen av befolkningen. Idéerna kom från organisationer som Civilförsvarsförbundet och Pensionärernas Riksorganisation (PRO), vilka även står som finansiärer. På sin hemsida uppmanar Landräddningen användare av tjänsten att bidra med gåvor och sponsring för verksamhetens fortlevnad.

Med hjälp av en mobil-applikation med GPS-funktion som utvecklats i samarbete med ett företag (företagsägaren är delaktig i Landräddningens styrelse) inom området har möjligheten skapats att kunna alarmera och att kunna ta emot larm genom smarta-telefoner. Landräddningen underbyggs av en applikation som binder människor samman genom GPS där tanken är att snabbt kunna ge medmänskligt stöd på plats. Via applikationen kan deltagare alarmera larmcentral och där få hjälp genom rådgivning, eller förmedling av hjälpbehov till ”registrerade frivilliga” i närheten, eller förmedling till 112. När

situationen löst sig, avslutar användaren larmet i sin applikation. Några uppföljande frågor ställs via applikationen.

Ytterligare en funktion i Landräddningens applikation är ett trygghetslarm, som ger möjlighet att låta anhöriga följa varandras positioner. Då trygghetsfunktionen aktiveras av användaren skriver denne in en text om varför denna aktiverar tjänsten. Anhöriga meddelas via applikationen. Om situationen förvärras kan ett nöd-larm användas eller så väljer användaren att avsluta larmet då denna befinner sig i trygghet igen. Möjligheten att larma till larmcentral fungerar idag enbart för boende i Västerås samt Gävle med omnejd. Trygghetsfunktionen fungerar på alla ställen där det finns andra som har skrivit in sig som användare hos Landräddningen. Vad en individ söker hjälp för via Landräddningen beror på vad denne uppfattar som en ”otrygg situation”, t ex en person som är rädd för att gå hem genom en skog en mörk kväll, eller en äldre person som har ramlat i sin lägenhet.

Enligt veksamhetens hemsida är Landräddningen i första hand ett sätt att kunna agera stödjande medmänniskor till varandra och i andra hand att ge konkret hjälp. Den som vill delta som stödjande medmänniska laddar ned en applikation från Appstore eller Google play. Eftersom Landräddningen inte tar ansvar för det som sker i insatser, utan förmedlar hjälp människor emellan, finns inte olycksfallsförsäkring, utbildning eller utrustning.

4.6 Säker By i Jönköpings län

Sedan 2015 har invånare i flertalet byar i Jönköpings län, Brandskyddsföreningen i Jönköpings län, polis, samt räddningstjänsterna i länets kommuner samarbetat kring genomförandet av ett projekt: Säker By⁵. Finansieringen av projektet kommer från EU:s Leader fond (Links between actions for the development of the rural economy) som syftar till att stödja landsbygdsutveckling.

De lokala partnerskapen, som kallas för LAG, är de som leder arbetet i ett så kallat ”Leaderområde”. I LAG ska personer från företag, föreningar och offentlig sektor finnas representerade. Brandskyddsföreningen i Jönköpings län har ansvarat för att kontakta samtliga byar i länet och finna någon som kan vara ”spindeln i nätet” lokalt. Brandskyddsföreningen samverkar med räddningstjänsterna i utbildning i brandskydd, förstahjälpen och HLR, och

⁵ <http://leaderlinne.se/l/projekt/11989>

polis informerar om grannsamverkan. Det finns även kopplingar till företag som levererar hjärt-startare och brandskyddsprodukter, där priser har förhandlats ned inom ramen för projekt Säker By i Jönköpings län.

Inga olycksfallsförsäkringar finns för de som gör insatser, istället får frivilliga ordna försäkringar på egen hand. En första test-omgång för Säker By genomfördes våren 2015 där två byar med 395 respektive 70 invånare. Byarna ligger omkring 3 mil från Jönköping, vilket innebär att det kan dröja från det att räddningstjänst blir larmad tills att den är på plats. Byborna kom överens om att en hjärtstartare behövdes och att grannsamverkan kunde öka invånarnas trygghet. Hjärtstartare i de båda test-byarna köptes in via Jönköpings kommuns landsbygdsavdelning.

I dagsläget finns ingen alarmeringsfunktion från SOS Alarm eller räddningstjänst till bybor. Istället förlitar sig huvudmän i projektet på att bybor använder sina sociala nätverk och larmar varandra. Vid behov av uppföljningssamtal får bybor kontakta ansvarig vid kommunal räddningstjänst.

4.7 Civil insatsperson i Västra Sörmland

Projektet med så kallade civila insatspersoner (CIP) startades av Västra Sörmlands räddningstjänst i augusti 2015. Verksamheten berör boende i glesbygd i Västra Södermanland, där det är minst två mil till närmaste professionella responsaktör (Vingåkers och Katrineholms kommuner). I

Personer som själva är boende på landsbygden kan som CIP använda sin lokalkännedom och kunskap om var viktiga resurser som kan vara till användning. I områdena som berörs av projektet bor cirka 800 personer. De händelsetyper som är aktuella för CIP är skeenden som involverar bränder, trafikolyckor, drunkningstillbud och hjärtstopp. För hjärtstopp gäller en begränsning på grund av juridiska aspekter (sjukvårdslagstiftning) till händelser som sker i ett hem men inte på allmän plats.

Frivillig som vill bli CIP genomgår en dags utbildning i regi av den ideella organisationen Brandskyddsföreningen Södermanland. I utbildningen ingår kunskap om att släcka mindre bränder, hjärtlungräddning, hantering vid drunkningstillbud och hur hjärtstartare används. Vidare utbildas deltagarna i de juridiska aspekterna av räddningsinsatser och vad som gäller som första person som kommer till en skadepplats. Sedan starten i augusti 2015 har ett 80-tal personer utbildats, och fler har anmält sitt intresse att bli CIP.

Det geografiska området som CIP larmas till varierar men området bör inte vara större än att det tar mer än 5-10 minuter innan den närmaste personen är på plats där en händelse inträffat. Det är ännu inte möjligt att SOS Alarm skickar ut SMS direkt till CIP. Istället har problemet lösts genom att räddningstjänst skickar ett grupp-sms till CIP:er i berört område. CIP i Västra Sörmland erbjuder genom medlemskap i Brandskyddsföreningen Södermanland olycksfallsförsäkring som gäller då frivilliga gör insatser.

Utrustning så som pulverbrandsläckare och varselväst tilldelas CIP:er och det är Brandskyddsföreningen Södermanland som finansierar dessa. För övrigt använder alla CIP:ar egna mobiltelefoner för att ta emot SMS-larm. Inga kontrakt finns med kommunen, det är helt frivilligt att delta som CIP.

För närvarande finns ingen form av applikation som stöd. Det finns inga rutiner för uppföljande samtal, men CIP:er uppmanas att ta kontakt med räddningschef i beredskap (RIB) efter att ha deltagit i en insats.

4.8 Tabell med överblick av verksamheterna

Verksamhet	Typ av insats	Olycksfallsförsäkring	Finansiering	Utbildning	IT-stöd	Alarmering	Utrustning	Uppföljande samtal
SMS-livräddare, Stockholm, 2010, Västra Götaland, 2016	via GPS/SMS kan frivilliga som kan HLR/D-HLR göra insatser vid misstänkta hjärtstillestånd	nej	Hjärtlungfonden och Laerdalsstiftelsen	Frivilliga måste ha genomgått utbildning i HLR innan de blir SMS-livräddare	Appstore: SMS-livräddare	Larmcentral använder GPS och skickar SMS inom specifik radie vid misstänkta hjärtstopp	Privat mobiltelefon, närmaste hjärtstartare som finns i hjärtstartareregistret hämtas och används	Uppföljande frågor ställs via applikation
Missing people Sweden, 2012	Mobiliserar stora mängder människor i syfte att leta efter försvunna personer	Automatiskt via Trygg-Hansa	Företagssponsorer, gåvor från privatpersoner, medlemsavgifter	MPS egen utbildning för patrulledare/andra ledare /stabsarbete. Frivilliga som deltar i skallgång behöver ej utbildning.	Sokigo ProSmartLT kart-app, Facebook	SMS till registrerade frivilliga, samt via kallelse på Facebook	Privat smarttelefon för att ta emot SMS. MPS tillhandahåller reflexväst, ficklampa, kartor, första-hjälpenutrustning	Frivillig förmedlas till Röda Korset, Svenska kyrkan eller POSOM grupper

Förstärkt medmänniska, Medelpad, 2013	boende i glesbygd assisterar varandra vid hjärtstopp, drunkning, trafikolyckor, bränder	nej	Räddningstjänst inom sin ordinarie budget, Försäkringsbolag betalade hjärtstartare, Bybornas privata utlägg	Räddningstjänst utbildar om brand och HLR	nej	via larmcentral	privat mobiltelefon, hjärtstartare från egen insamling bland invånare i by, försäkrings-bolag, samt privata brandsläckare	nej
Grannsamverkan Ludvika-Smedjebacken, 2013	via GPS kan frivilliga hjälpa varandra vid bränder, hjärtstopp	via medlemskap i Civilförsvarsförbundet	Brandförsvaret Idrottsförening, Bybornas privata utlägg	Civilförsvarsförbundet Brandförsvaret	Trygve, en gratisapp med GPS	Via applikationen Trygve kan anhöriga vänner/grannar larmas från sin smarttelefon	Privat smarttelefon, privat inköpt brandvarnare, hjärtstartare köptes in av idrottsförening	Frivillig kontaktar Svenska kyrkan
Landräddningen, Gävle/Västerås, 2013	via GPS hittas och sänds frivilliga till att hjälpa till med mindre akuta spörsmål såväl som i akuta situationer	nej	Civilförsvarsförbundet	nej	Appstore: Landräddningen	Via GPS i appen larmas folk i närheten	Privat mobiltelefon	nej

Civil insatsperson (CIP) Västra Sörmland, fr. 2015	frivilliga i glesbygd bistår varandra vid misstänkt hjärtstopp, drunkning, trafikolyckor, bränder	via medlemskap i Brandskydds-föreningen i Södermanland	Inom räddningstjänstens ordinarie budget samt Brandskyddsföreningen Sörmland	Brandskyddsföreningen (HLR och brandskydd)	Inte än	Räddningstjänst skickar grupp-sms när de blivit larmade av SOS	Varselväst, handbrandsläckare, tillgång till hjärtstartare	nej
Projekt Säker By, Jönköpings län, fr. 2015	frivilliga som bor i glesbygd assisterar varandra vid brand, hjärtstopp och andra akuta situationer	nej	EU Leader, Brandskyddsföreningen i Jönköpings län, Jönköpings kommuns Bybornas privata utlägg	Brandskydds föreningen ger utbildning i HLR och brandskydd	Nej	Finns ej, projektet bygger på att byars egna sociala nätverk används	Hjärtstartare från kommunen, privat inköpta brandsläckare och brandvarnare	Frivilliga kontaktar ansvarig hos räddningstjänst vid behov

5. Analys och diskussion

I detta kapitel analyseras och diskuteras de verksamheter som presenterades i rapportens resultat. I diskussionen nedan framgår att huvudmän valt att lösa utmaningar på olika sätt rörande olycksfallsförsäkring, finansiering, utbildning, IT-stöd, alarmering, utrustning, och uppföljande samtal. Dessa skillnader presenteras härnäst i tur och ordning.

5.1 Olycksfallsförsäkring

Två verksamheter baserades i användandet av applikationer (Landräddningen och SMS-livräddare) som laddas ned till en smarttelefon (Android/Iphone). Dessa två verksamheter kontaktas via kontaktformulär på respektive websida, vilket gör huvudmän något ”anonyma”. Frivilliga förses inte med olycksfallsförsäkringar från huvudmän för verksamheterna. De frivilliga responsaktörerna som ingår i Förstärkt Medmänniska i Medelpad och Säker By i Jönköpings län täcks inte av olycksfallsförsäkring. De som väljer att bli frivilliga responsaktörer i dessa fyra nämnda verksamheter får själv se till att ha en privat hemförsäkring/olycksfallsförsäkring. Utan försäkring kan frivilliga responsaktörer bli skadeståndsskyldiga om de skadar sig själva eller andra i samband med räddningsinsatser (se Holm, 2016, Hultén, P, Rådman, J, Dobson, V, 2016). I andra verksamheter, så som CIP i Västra Sörmland och i Projekt Grannsamverkan Ludvika- Smedjebacken skyddas frivilliga responsaktörer av olycksfallsförsäkringar. Försäkringarna erbjuds de frivilliga responsaktörer som blir medlemmar i Brandskyddsföreningen eller i Civilförsvarsförbundet.

Frivilliga responsaktörer som deltar i skallgång med MPS skyddas per automatik av olycksfallsförsäkring från Trygg-Hansa. Olycksfallsförsäkringen gäller på väg till, under och direkt efter deltagandet i räddningsinsatsen med MPS.

När det gäller olycksfallsförsäkringar syns således skillnader mellan huvudmän som *automatiskt täcker* sina frivilliga responsaktörer (MPS), huvudmän som *erbjuder* olycksfallsförsäkring (CIP Västra Sörmland, Projekt Grannsamverkan Ludvika-Smedjebacken), samt huvudmän där det *inte finns* olycksfallsförsäkring för frivilliga (Landräddningen, SMS-livräddare, Förstärkt Medmänniska och Säker By).

5.2 Finansiering

Finansieringen av de sju verksamheterna med frivilliga responsaktörer har skett från skilda håll; fonder, ideella organisationer så som idrottsföreningar och byalag, kommuner, företag, stiftelser, medlemsavgifter eller gåvor. I fler av de initiativ som berör glesbygdsområden har frivilliga responsaktörer i glesbygdsområden bidragit med privat finansiering av brandvarnare (Projekt Grannsamverkan) och hjärtstartare exempelvis (Projekt Grannsamverkan, Förstärkt Medmänniska).

Vissa professionella responsaktörer har inlett nya verksamheter med frivilliga responsaktörer inom sin ordinarie budget. En verksamhet använde sig av EU-finansiering då verksamheten paketerats som en form av landsbygdsutveckling. Finansiering erhöles via EUs Leaderprogram (Links between actions for the development of the rural economy), kombinerat med finansiering från en kommuns landsbygdsavdelning. En slutsats är att aktörerna försökt finna finansiering utifrån de aktörer i samhället som arbetar för liknande målsättningar som de själva.

5.3 Utbildning

Landräddningen kräver inte att frivilliga responsaktörer som registrerat sig har genomgått utbildning av något slag. Istället är tanken med Landräddningen att alla människor i samhället ska vara en sorts frivilliga responsaktörer till varandra, vare sig det gäller akuta situationer eller någon form av vardagshjälp så som att hjälpa till att handla mat, gå en promenad med en äldre person som önskar sällskap. Som frivillig responsaktör för SMSlivräddarna krävs att registrerade personer har genomgått HLR/D-HLR utbildning. I de andra fem verksamheterna som presenteras i rapporten måste frivilliga responsaktörer ta del av olika utbildningar. Dessa kurser involverar HLR/D-HLR och brandskydd, samt i vissa fall även kunskap om juridiska aspekter i räddningsinsatser. Bland utbildningsorganisationerna syns Civilförsvarsförbundet (Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken), räddningstjänst (Förstärkt Medmänniska i Medelpad) samt Brandskyddsföreningen (Säker By i Jönköpings län). Innehållet i utbildningarna som ges hos MPS ingår kunskap i efterforskning av försvunnen person för frivilliga responsaktörer med roller som patrull-ledare och grupp-ledare i organisationen. Dessa utbildningar får frivilliga responsaktörer som ingår i MPS 24 lokala ledningsgrupper som finns från norr till söder i Sverige. Spontanfrivilliga som dyker upp direkt på plats vid en skallgång t ex, får

instruktioner om vad de ska göra, direkt på plats. MPS har utarbetat arbetsmetoder för att ta emot stora grupper av spontanfrivilliga.

5.4 IT-stöd

De IT-stöd som används i verksamheterna är främst applikationer (Landräddningen, SMS-livräddare, Trygve) som laddas ned via frivilliga responsaktörers privata smart-telefon (Android/Iphone). Tre av applikationerna, Trygve (Samverkan Ludvika-Smedjebacken) i Landräddningen och SMS-livräddare är utvecklade av företag i Sverige och Norge. I dessa applikationer är det möjligt att positionera personer som kan hjälpa till vid en insats. I de andra verksamheterna användes inte applikationer. Där har man istället skapat SMS listor för att nå frivilliga responsaktörer. Ett annat exempel är i MPS där ett företag har sponsrat med ett IT-stöd som används för att skapa sök-områden och som kan visa vilka områden som är genomsökta av patrullerna.

5.5 Alarmering

I en av verksamheterna, Säker By i Jönköpings län, räknar professionella responsaktörerna med att de sociala nätverken i ett landsbyggsområden ska ”sköta sig själva” vid akuta händelser. I Säker By finns därmed inte någon form av alarmering som sker via professionella responsaktörer till frivilliga responsaktörer. I Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken används en gratis-applikation, Trygve, som fungerar som trygghetslarm grannar emellan. Trygve används i Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken i väntan på att SOS Alarm ska kunna larma frivilliga responsaktörer direkt. Detta är beslut som ligger hos respektive Landsting att besluta om (samtal med SOS Alarm i december, 2016) Det råder sekretess kring människors hälsotillstånd, framförallt då de råkar ut för akuta sjukdomstillstånd i sina egna hem. Att från en professionell responsaktör larma ut en frivillig responsaktör till ett misstänkt hjärtstopp som sker i ett hem kan betraktas som ett brott mot sekretessbestämmelser i sjukvården. Landstinget i Stockholm har gett tillstånd till SOS Alarm att SMS-livräddare som bor/registerat sig inom en viss radie, kan alarmeras till misstänkta hjärtstopp inom denna radie. Landstinget i Dalarna har inte gett sitt medgivande till att frivilliga responsaktörer får larmas inom Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken. För att kringgå beslut och bestämmelser på högre nivåer har byborna skapat visitkort med

telefonnummer till sina närmaste grannar, som i sin tur kan välja att göra räddningsinsatser.

Även applikationer så som Trygve och Landräddningen har utarbetats för att frivilliga responsaktörer och andra medborgare ska kunna hjälpa varandra direkt. MPS, använder egna SMS-listor där registrerade frivilliga responsaktörer larmas via ett IT system med SMS-listor. I samtal med SOS Alarm i december 2016 uppger de att lagstiftningen för närvarande säger att medborgare överlag inte får positioneras på exakt ställe där de befinner sig. När SMS skickas som en alarmering kan det betyda att den frivillige responsaktören i praktiken befinner sig långt från radien. Inom alarmeringsområdet återstår det att bringa ordning och reda i de olika varianterna som dykt upp (vilket även Stenberg, 2016 kom fram till).

5.6 Utrustning

För att kunna bli kontaktad/alarmerad behövs mobiltelefon och den är oftast inköpt ur egen plånbok av en frivillig responsaktör. En frivillig responsaktör kan även vara i behov av ytterligare utrustning för att kunna bidra i en insats. I de fall där frivilliga responsaktörer är boende i glesbygdsområden har hjärtstartare köpts in på ett eller annat sätt (t ex. Förstärkt Medmänniska i Medelpad, Säker By i Jönköpings län, Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken, CIP Västra Sörmland). I verksamheten med SMS-livräddare i Stockholm och Västra Götaland får personer som blir alarmerade instruktioner i sin smart-telefon om var närmaste hjärtstartare finns.

I sin smart-telefon kan även SMS-livräddare visa upp ett SMSlivräddar-ID i sin telefon om någon skulle undra vad personen tillhör för organisation. I verksamheterna i glesbygdsområden har boende köpt in egna brandsläckare till sina hem. CIP:er i Västra Sörmland får varselväst, brandsläckare och får tillgång till hjärtstartare. Frivilliga responsaktörer som ingår i efterforskning av försvunna personer med MPS får låna varselvästar, ficklampor och kartor.

5.7 Uppföljande samtal

Det finns skilda lösningar i fråga om uppföljande samtal eller så kallade debriefingsamtal efter att en frivillig responsaktör har deltagit i en räddningsinsats. I Säker By och i verksamheten med CIP i Västra Sörmland är det frivilliga responsaktörers ansvar att kontakta räddningsledare/räddningschef i beredskap i anslutning till en räddningsinsats. I Förstärkt

Medmänniska i Medelpad, i Landräddningen och för SMS-livräddare erbjuds ännu inte några uppföljande samtal. Samtidigt visade det sig i projektet Förstärkt Medmänniska att det behövdes/efterfrågades rutiner för uppföljande samtal för de frivilliga responsaktörerna.

Grannsamverkan i Ludvika-Smedjebacken och MPS förmedlar kontakter till Svenska kyrkan respektive Röda korset där frivilliga responsaktörer kan få uppföljande samtal. En slutsats här är att det är viktigt att skapa rutiner för uppföljande samtal eftersom det i flera av verksamheterna har uttryckts behov från frivilliga responsaktörer.

6. Slutsatser

Syftet med föreliggande rapport var att presentera några nyligen startade verksamheter där frivilliga responsaktörer medverkar i organiserade räddningsinsatser vid frekventa tillbud. Sju utvalda verksamheter presenterades i kapitel 4 i rapporten. Verksamheterna diskuterades och analyserades sedan i kapitel 5. I föreliggande kapitel presenteras en rad slutsatser baserade på diskussion och analys.

Bland resultaten syns att huvudmän ”hittat egna lösningar” för de utmaningar som fokuseras. Det råder inte brist på kreativitet och drivkraft. Fenomenet i sig, att frivilliga gör insatser med eller utan inblandning av professionella responsaktörer, visar att det finns vilja och drivkraft att hjälpa medmänniskor i det svenska samhället. Alla sju verksamheter skiljer sig på alla de punkter som fokuserades i rapporten. En anledning till detta kan vara att det inte finns några tydliga riktlinjer för dessa nya typer av verksamheter där frivilliga gör insatser vid frekventa tillbud.

I fråga om olycksfallsförsäkringar har tidigare forskning visat att det är av vikt att skydda individen som medverkar i en räddningsinsatser. Bland resultaten i föreliggande rapport syns att olycksfallsförsäkring gäller per automatik i några verksamheter, erbjuds i andra, eller finns inte alls. Detta trots att insatserna vid frekventa tillbud inte skiljer sig avsevärt från varandra. Holms (2016) studie visade att frivilliga som medverkar i räddningsinsatser vid frekventa tillbud inte är skyddade av nuvarande lagstiftning. Ersättningar och försäkringar är även viktiga att lyfta då frivilliga gör insatser vid frekventa tillbud. De juridiska aspekterna är i behov av förtydliganden inom detta område (Holm, 2016). Att frivilliga som gör räddningsinsatser vid frekventa tillbud, så som presenterats i föreliggande studie, blir skadeståndsskyldiga då de medverkar i räddningsinsatser är en icke önskvärd utveckling.

Finansiering kommer från kringliggande organisationer och privatpersoner med intresse av verksamheternas specifika målsättningar. Målsättningarna har legat i linje med finansierarnas visioner.

Privatpersoners mobiltelefoner används för att informera, kontakta eller alarmera frivilliga responsaktörer. I fråga om alarmering har landstingen i Sverige fattat olika beslut och huvudmän för frivillig-verksamheterna har anpassat sig efter detta. I de regioner där landsting inte har godkänt utlarmning direkt mellan

utlarmningsorganisation (t ex SOS Alarm) och frivillig responsaktör har egna lösningar utarbetats för att kringgå regelverket. Här kommer IT-lösningar in och där är det privata företag som har sponsrat eller synts som delaktiga huvudmän i verksamheterna.

I tidigare forskning, som presenterades i kapitel 3 framgick att det är avgörande att ta vara på tidigare uppbyggda sociala strukturer (Andersson et al., 2010, Ramsell et al., 2016) vid räddningsinsatser. I flera av de verksamheter som vi presenterade i denna rapport bygger insatserna på att grannar i glesbygd känner varandra och drar nytta av detta då de gör insatser för varandra. En slutsats som framkommit i föreliggande rapport är att frivilliga i landsbygd tycks lägga ned lägger ner mer resurser både i form av tid och ekonomi i jämförelse med frivilliga i större städer t.ex. SMS-livräddare och Landräddningen.

Att frivilliga responsaktörer som släcker mindre bränder eller utför HLR eller D-HLR är i behov av utbildning råder det inga tvivel om. I de sju verksamheterna varierar utbildningsbehovet med de uppgifter som utförs och vissa verksamheter erbjuder utbildning och andra inte. Det tycks bero på vilken typ av insats som utförs och om förkunskaper krävs. I Landräddningen och Missing People Sweden (vid deltagande i skallgångskedja) behövs inga förkunskaper eftersom insatserna inte kräver det. Däremot, då det gäller landsbygdsinitiativ då släckning av mindre bränder och att hantera hjärtstartare ingår, finns ett större behov av förkunskaper och därmed utbildning. Vidare krävs utbildning i HLR för att kunna registrera sig som SMS-livräddare.

Efter en insats kan en frivillig responsaktör behöva samtala om vad denne varit med om, vilket även indikerats i tidigare forskning. I vissa av verksamheterna erbjuds så kallade uppföljande samtal (de- briefingsamtal), men i andra finns inga sådana rutiner i dagsläget.

Det tycks vidare som att de verksamheter som vi studerat skulle kunna lära av varandra hur man har löst olika utmaningar.

6.1 Förslag på fortsatt forskning

Rapporten avslutas med att väcka några frågor som vi finner i behov av fördjupning:

- *Vilka personer väljer att bli frivilliga responsaktörer? Varför? Hur?*
- *Vilken typ av utbildning behöver frivilliga responsaktörer?*
- *Hur skapas tillit mellan professionella och frivilliga responsaktörer?*
- *Vilka IT-stöd skulle kunna möjliggöra frivilliga responsaktörers insatser?*
- *Hur kan man säkerställa nödställda personers säkerhet om de möts av frivilliga responsaktörer med "ont uppsåt"?*
- *Hur ser legitimiteten ut för verksamheter som genomför insatser med frivilliga responsaktörer, från kringliggande aktörers perspektiv?*
- *Spelar "personalomsättning" av frivilliga responsaktörer någon roll för verksamheterna? Hur? Vilka strategier används i dagsläget?*
- *Kan "personalvårds-strategier" (human resource management) bidra till att frivilliga responsaktörer vill delta fler än en gång i räddningsinsatser i verksamheter så som MSP, Landräddningen, SMS-livräddare?*
- *Kan man utvärdera insatser? Hur?*

Källförteckning

Litteratur och rapporter

Andersson Granberg, T., Stenberg, R., Bång, M., Kaspersson, T., Johansson, L. & Nilsson L. (2010) Tåla: Trygghetsskapande åtgärder för landsbygden. CARER Rapport 2010:2, Linköping University Electronic Press, Sweden.

Asp, M, Malmqvist, M (2015) *Räddningstjänsten i siffror*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. MSB rapport nr 1051.

Barsky, L. E., Trainor, J. E., Torres, M. E. & Aguire, B. E. (2007) Managing volunteers: FEMA's Urban Search and Rescue programme and interactions with unaffiliated responders in disaster response. *Disasters*. Nr. 31(4), ss. 495–507.

Beck, U (2000) *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Bokförlaget Daidalos. Göteborg

Björnberg, F., & Melin, G. (2003) *Att beställa och utforma räddningsinsatser, -med Jönköping som exempel*. Räddningsverket.

Boström, M., Forsell, M., Jacobsson, K., & Tamm Hallström, K. (2004) *Den organiserade frivilligheten*. Liber. Stockholm.

Brodsky, H. (1984). The bystander in highway injury accidents. *Social Science & Medicine* (1982), 19(11), 1213– 1216.

Czarniawska, B (2002) *En teori om organisering*. Studentlitteratur. Lund

Danielsson, E, Johansson, R, Kvarnlöf, L. (2013) *Samverkan under räddningsinsatser, slutsatser från ett forskningsprojekt*. Risk and Crisis Research Centre. Mittuniversitetet.

Dynes, L, R. (1994) Community emergency planning: false assumptions and inappropriate analogies. *Internationela Journal of Mass Emergencies and Disasters*. Vol 12. No 2. ss. 141-158.

Goldsmith, S., Eggers, E, D. (2004) *Governing by Network: The New Shape of the Public Sector*. D.C: Brookings Institution Press and the Innovations in American Government Program at the John F. Kennedy School of Government at Harvard University.

Haddow, G., Bullock, J., Coppola, D, P. (2013) *Introduction to Emergency Management*. Femte upplagan. Waltham, MA: Butterworth-Heinemann.

Hasselqvist-Ax, I, Riva, G, Herlitz, J, Rosenqvist, M, Hollenberg, J, Nordberg,

- P, Ringh, M, Jonsson, M, Christer Axelsson, C, Lindqvist, J, Karlsson, T, Svensson, L. (2015) Early Cardiopulmonary Resuscitation in Out-of-Hospital Cardiac Arrest. *The New England Journal of Medicine*. June. Vol. 372. pp. 2307-2315.
- Helsloot, I., & Ruitenbergh, A. (2004) Citizen Response to Disasters: a Survey of Literature and Some Practical Implications. *Journal of Contingencies & Crisis Management*. Nr. 12(3), ss. 98-111.
- Holm, A (2016) *Några ansvarsfrågor avseende aktörer, i synnerhet frivilliga, som deltar i räddningsinsatser*. CARERs rapportserie. Nr 16. Centrum för forskning inom räddning- och responssystem. Linköpings Universitet.
- Hultén, P, Rådman, J, Dobson, V. (2016) *Fältguide för myndigheters samverkan med frivilliga och frivilligorganisationer under en kris. En vägledning från Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*. Publikationsnummer MSB956.
- Johansson, R, Karlsson, R, Oscarsson, O, Danielsson, E. (2015) *Att använda, leda och samverka med frivilliga. Om kommuners och länsstyrelser relationer med aktörer utanför den offentliga sektorn inom ramen för det geografiska områdesansvaret*. Publikationsnummer MSB380 –februari.
- Lu, Z., Zhang, N., Meng, Q. (2010) Understanding Cross-Sector Collaboration. In *E-government Development: Theoretical Consideration Based on Extended Bryson's Framework*. PACIS Proceedings. ss. 99, 1007-1019.
- Linders, D. (2012) From e-government to we-government: Defining a typology for citizen co-production in the age of social media. *Government Information Quarterly*. Vol. 29. Issue 4. pp. 446-454.
- Phillips, D, S., Rathgeb-Smith, S. (Red.) (2011) *Governance and regulation in the Third Sector – International perspectives*. New York. Routledge.
- Pilemalm, S., Stenberg, R. & Andersson Granberg, T. (2013) *Emergency Response in Rural Areas, International Journal for Information Systems for Crisis Response and Management (ISCRAM)*, Vol, 5, No 2. pp 19-31.
- Pilemalm, S., Lindgren, I., & Ramsell, E. (2015). Fourth Generation of User-centered Design – Developing for E- government and Cross-sector Collaborations. In *Electronic Government and Electronic Participation*. Vol. 22, ss. 178–192.
- Pilemalm, S, Andersson-Granberg, T, Stenberg, R, Axelsson, A (2012) Emergency response in rural areas. Proceedings of the 9th International ISCRAM Conference, Vancouver, Canada. April. CARER.
- Polismyndigheten (2016) *Polismyndighetens handbok för efterforskning av försvunna personer*. PM 2016:12. Saknr. 236.

Putnam, D., R. (2002) *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Oxford University Press. Oxford.

Ramsell, E., Pilemalm, S., Andersson Granberg, T. (2016) *Integration av frivilliga aktörer i dynamisk resurshantering vid räddningsinsatser*. CARER rapport. Centrum för forskning inom räddning och responsystem. Linköpings universitet.

Sveriges kommuner och landsting. (2015) *Trygghet och säkerhet. Tema kommunal räddningstjänst - Öppna jämförelser*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Sveriges kommuner och landsting.

Stenberg, R. (2016) *Alarmering, larm och larmkedjor. Ett komplext organisatoriskt fält*. CARER Arbetsrapport Nr 15/2016. Centrum för forskning inom respons och räddningssystem. Linköping University Electronic Press.

Stenberg, R., Blondin, M., Andersson-Granberg, T. (2010) *Förstainsatsaktörer – Vad är det egentligen? Pilotprojekt för forskning om förstainsatsaktörer (FIA) – forskningsperspektiv och praktiker*. CARER Arbetsrapport nr 1/2010. Centrum för forskning inom respons och räddningssystem. Linköping University Electronic Press.

Sun, J. H., & Wallis, L. A. (2012). The emergency first aid responder system model: using community members to assist life-threatening emergencies in violent, developing areas of need. *Emergency Medicine Journal: EMJ*, 29(8), 673–678. doi:10.1136/emmermed-2011-200271

Svensson, A. & Weinholt, Å. (2014) *När hemsjukvården lämnar hemmet: En analys av sambruk på Öckerö när kommunens sjuksköterskor biträder räddningstjänsten vid akuta vårdlarm i väntan på ambulans*. CARER Arbetsrapport nr 10/2014. Centrum för forskning inom respons och räddningssystem Linköping University Electronic Press, Sweden.

Venema, A. M., Groothoff, J. W., & Bierens, J. J. L. M. (2010). The role of bystanders during rescue and resuscitation of drowning victims. *Resuscitation*, 81(4), 434–439.

Waugh, W. L., & Streib, G. (2006) *Collaboration and Leadership for Effective Emergency Management*. Public Administration Review. No. 66. pp. 131-140.

Whittaker, J, McLennan, B, Handmer, J. (2015) A review of informal volunteerism in emergencies and disasters: Definition, opportunities and challenges. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. Volume 13, Sep. ss. 358–368.

Weinholt, Å, Andersson Granberg, T. (2013) *En samhällsekonomisk utvärdering av samarbete mellan räddningstjänst och väktare*. CARER Rapport 2013:6, Linköping University Electronic Press, Sweden.

Wällhed, A. (2007) *Den Tidlöse Sjöräddaren. Historisk loggbok över Sjöräddningssällskapet under etthundra år*. Sjöräddningssällskapet. ISBN 91-7029-613-8.

Yousefi Mojir, K. & Pilemalm, S. (2014) *Sambruk: En studie om samverkan och sambruk i Nyköpings kommun*. CAREER Rapport 2014:14, Linköping University Electronic Press, Sweden.

Yousefi Mojir, K., Pilemalm, S. (2016) *Actor-Centered Emergency Response Systems: A framework for needs analysis and information systems development*. International Journal of Emergency Management, in press.

Yousefi Mojir, K. (2016) *New Forms Of Collaboration in Emergency Response Systems. A framework for participatory design of information systems*. Linköping Studies in Arts and Sciences. Thesis No 119. Linköpings Universitet.

Internet

Civil insatsperson i Västra Sörmland

http://www.vsr.nu/info_till_allm/civil_insatsperson/ hämtad den 25 nov. 2016

CRISMART – Nationellt centrum för krishanteringsstudier, Försvarshögskolan, Stockholm

<https://www.fhs.se/sv/forskning/centrumbildningar-och-forskningsprogram/crismart/om/> hämtad den 23 dec. 2016

Frivilliga resursgrupper <http://www.civil.se/frg/> hämtad den 20 dec. 2016

Förstärkt medmänniska – Räddningstjänsten Medelpad

<http://www.raddning.info/privat/din-sakerhet/glesbygdsprojektet.html> hämtad den 27 okt. 2016

Landräddningen <http://landraddningen.se/om-oss/vad-ar-landraddningen/> hämtad den 27 okt. 2016

Missing people Sweden <http://missingpeople.se> hämtad den 27 okt. 2016

Centrum för forskning inom respons och räddningssystem, Linköpings universitet <https://liu.se/forskning/carer?l=sv> hämtad den 23 dec. 2016

Projekt Grannsamverkan Ludvika-Smedjebacken mot brand och hjärtstopp <http://www.projekt-grannsamverkan.se> hämtad den 27 okt. 2016

Projekt Säker By i Jönköping län <http://leaderlinne.se/l/projekt/11989> hämtad den 1 dec. 2016

Risk and Crisis Research Centre, Mittuniversitetet, Östersund

<https://www.miun.se/RCR/> den 23 dec. 2016

Röda korsets historia <http://www.redcross.se/om-oss2/var-historia/> den 15 november, 2016

SMS-livräddare <https://www.smslivraddare.se> den 20 dec. 2016

Svenska Rådet för Hjärt-lungräddning <http://www.hlr.nu/fakta-riktlinjer/kan-jag-drabbas/> den 23 dec. 2016

Lagstiftning

Prop. (2002/03:119). Reformerad räddningstjänstlagstiftning. Stockholm: Regeringen. SFS.

SFS. (2003:789). Förordning om skydd mot olyckor. Justitiedepartementet. Regeringskansliet. Stockholm. Sverige

SFS. (1982:763). Hälso och sjukvårdslag. Socialdepartementet. Regeringskansliet. Stockholm. Sverige

